

บทคัดย่อ

โครงการ “แนวทางการอนุรักษ์พันธุ์ปลาสวยงามในพื้นที่ป่าพรุโต๊ะแดงชุมชนบ้านลาแล หมู่ที่ 1 บ้านโต๊ะเวาะ หมู่ที่ 3 และบ้านโต๊ะแดง หมู่ที่ 5 ตำบลปูโยะ อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส” มีวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการหาปลาสวยงามตามแหล่งน้ำในป่าพรุโต๊ะแดง และตลาดปลาสวยงามของชาวบ้านตำบลปูโยะ อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส 2) เพื่อศึกษาระบบนิเวศน์แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร วงจรชีวิตและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่มีผลต่อการเจริญเติบโต และขยายพันธุ์ของปลาสวยงามในป่าพรุ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์พันธุ์ปลาสวยงามในพื้นที่ป่าพรุโต๊ะแดงโดยการเพาะ และขยายพันธุ์นำไปสู่การเพาะเลี้ยงทดแทนการจับปลาจากธรรมชาติในป่าพรุ

กระบวนการวิจัยที่ใช้ คือ รวบรวมฐานข้อมูลพรรณปลาในพื้นที่พรุของประเทศไทยจากงานศึกษาของกลุ่มงานทรัพยากรชีวภาพ กองประสานงานจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการหาปลาชีวข้างขวานในป่าพรุโต๊ะแดง โดยสืบค้นความเป็นมาการหาปลาเพื่อการบริโภค และปลาสวยงาม ขั้นตอนการหาปลาสวยงามในลำน้ำคลองโต๊ะแดง สังเกตสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งอาศัยของปลาสวยงาม บันทึกข้อมูลและถ่ายภาพลักษณะลำน้ำ พืชพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ในบริเวณดังกล่าว การคัดแยกปลาสวยงามที่จับได้ และหลักเกณฑ์การกำหนดราคาจำหน่ายแบบค้าส่ง ศึกษาดูงานหาความรู้การเพาะเลี้ยงปลาชีวข้างขวานที่สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดนราธิวาส ทดลองเพาะเลี้ยงปลาชีวข้างขวานโดยชุมชนเปรียบเทียบ 3 แบบ คือ บ่อเลี้ยงปลาซีเมนต์ ท่อซีเมนต์ และตู้ปลาสวยงามทั่วไป สรุปบทเรียนการเลี้ยงปลาชีวข้างขวาน ปัญหาที่พบ แนวทางการแก้ไขในการทดลองเพาะขยายพันธุ์ครั้งต่อไป การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัย

ผลการวิจัย จากการรวบรวมข้อมูลพรรณปลาที่ปรากฏในพื้นที่พรุโต๊ะแดง มีทั้งสิ้น 28 วงศ์ 96 ชนิด ชุมชนบ้านโต๊ะแดง บ้านโต๊ะเวาะ และบ้านลาแล มีการพึ่งพาทรัพยากรป่าพรุ ในการหาปลาเพื่อบริโภคมาเป็นเวลานานมาแล้วนับหลายชั่วอายุคน ส่วนการหาปลาชีวข้างขวานเพื่อจำหน่ายมีมาไม่น้อยกว่า 30 ปี จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ชาวบ้านก็ยังมิอาจเลิกการหาปลาชีวข้างขวานจำหน่ายอยู่ ปริมาณปลาชีวข้างขวานในธรรมชาติอาจไม่สมบูรณ์เหมือนแต่ก่อน เพราะป่าธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งอาศัยถูกทำลายเป็นจำนวนมาก ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำลดลง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญของการคงอยู่ปลาชีวข้างขวาน

พื้นที่ที่พบปลาสวยงาม โดยเฉพาะปลาชีวข้างขวานจะเป็นบริเวณที่มีน้ำไหลเอื่อยๆ ปลาชีวข้างขวานมาเล่นน้ำคอยหาอาหารที่ลอยมาตามกระแสน้ำ มีพืชน้ำจืดพวกต้นสาละขึ้นอยู่กระจายทั่วไป ระดับน้ำเหนือผิวดินพรุ มีความสูงตั้งแต่ 30-70 เซนติเมตร

ขั้นตอนการจับปลาสวยงาม มีขั้นตอนหลักๆ 5 ขั้นตอน คือ 1) ดักปลา ใช้สวิงดักปลาที่ปลายน้ำ ให้ขอบสวิงด้านหน้าจมน้ำด้านหลังโผล่มาเหนือน้ำ 2) ตีน้ำ ใช้ไม้พายตีน้ำดันน้ำให้ปลา

ตกใจกลัว หันมาทางสวิง 3) ช้อนปลา ไปตามแนวปลาที่คาดว่าจะหันมา 4) ยกสวิง เพื่อเลือกปลาที่ไม่ต้องการทิ้งไป 5) นำปลาใส่ถุง เลือกปลาที่ต้องการใส่ในถุง

ราคาจำหน่ายปลาสวยงามขึ้นอยู่กับชนิดของปลา ขนาดของปลา ฤดูกาลที่สัมพันธ์กับปริมาณที่จับได้ และแนวโน้มความต้องการของตลาด กรณีศึกษาราคาจำหน่ายปลาชีวข้างขวานพบว่า ปลาชีวข้างขวาน เกรด A มีราคาจำหน่ายร้อยละ 80 บาท เกรด B มีราคาจำหน่ายร้อยละ 70 บาท เกรด C มีราคาจำหน่ายร้อยละ 60 บาท

ประสบการณ์การเพาะเลี้ยงปลาชีวข้างขวานของชุมชนเพื่อลดการจับจากธรรมชาติ โดยเปรียบเทียบการเพาะเลี้ยงในบ่อซีเมนต์ ท่อซีเมนต์ และตู้เลี้ยงปลาสวยงาม พบว่า อัตราการรอดของปลาชีวข้างขวานที่เลี้ยงในบ่อซีเมนต์อยู่ที่ร้อยละ 89.4 อัตราการรอดของปลาชีวข้างขวานที่เลี้ยงในท่อซีเมนต์อยู่ที่ร้อยละ 55.0 อัตราการรอดของปลาชีวข้างขวานที่เลี้ยงในตู้เลี้ยงปลาสวยงามอยู่ที่ร้อยละ 87

ปัญหาที่พบในระหว่างการเลี้ยง ได้แก่ ปลาที่ปล่อย ขนาดไม่เท่ากัน ทำให้ปลาใหญ่แย่งกินอาหารปลาเล็ก สัตว์จำพวกงูและนกขโมยกินปลา ตลอดจนกบ เขียด วางไข่ในบ่อปลาและกินลูกปลา ปล่อยปลาหนาแน่นมากเกินไป ทำให้ปลาเจริญเติบโตช้า ปลาตายจากการเปลี่ยนน้ำ ไฟฟ้าขัดข้อง ต่อเนื่องยาวนานแอร์ปั๊มออกซิเจนทำงานไม่ได้ ทำให้ปลาตายหรืออ่อนแอ โดยสรุปแล้ว การเลี้ยงปลาชีวข้างขวานในบ่อซีเมนต์ให้ผลดีกว่าวิธีอื่น เพราะพื้นที่ภายในบ่อจัดให้ใกล้เคียงกับพื้นที่ธรรมชาติของป่าพรุโต๊ะแดง และปลาชีวข้างขวานปรับเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ง่าย

ตลาดของปลาสวยงาม กรณีศึกษาปลาชีวข้างขวาน มีองค์ประกอบทางการตลาด คือ ผู้หาปลาชีวข้างขวาน ผู้เลี้ยงปลาชีวข้างขวาน พ่อค้ารวบรวมปลาในท้องถิ่น พ่อค้ารับซื้อปลาส่วนกลาง พ่อค้ารับซื้อต่างประเทศ พ่อค้าขายปลีกตลาดภายในประเทศ ตลาดปลาท้องถิ่นรับซื้อปลาคละ 60-70 บาท ต่อ 100 ตัว นำส่งตลาดกรุงเทพในรูปของปลาคละและปลาคัดเกรด ขึ้นกับความต้องการของตลาด ร้านค้าส่งรับซื้อปลาสวยงามที่กรุงเทพ รับซื้อปลาคละ 80-100 บาท ต่อ 100 ตัว ตลาดค้าปลีกปลาสวยงามที่ตลาดนัดสวนจตุจักร กรุงเทพฯ รับซื้อปลาคละ 300-500 บาท ต่อ 100 ตัว ตลาดระหว่างประเทศ (บริษัทส่งออก) รับซื้อปลาคละ 600 บาท ต่อ 100 ตัว เมื่อผ่านการคัดเกรด จะมีราคา 600 – 800 บาทต่อ 100 ตัว

ผลการขยายผลโครงการวิจัย ได้จัดกิจกรรมอนุรักษ์พันธุ์ปลาสวยงามในป่าพรุโต๊ะแดง โดยให้นักเรียนได้เข้ามาเรียนรู้ วาดภาพปลาสวยงามและปลาหายากในป่าพรุ การจัดนิทรรศการ การพึ่งพาทรัพยากรป่าพรุ เข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจังหวัดนราธิวาส กิจกรรมท่องเที่ยวโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนราธิวาส จำนวน 1,000 คน ประกวดหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง ประจำปี 2554 โดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 โดยมีผู้ประกอบการอาชีพหาปลาชีวข้างขวานในป่าพรุโต๊ะแดงถ่ายทอดความรู้และเล่าประสบการณ์

ทีมวิจัย

มีนาคม 2555